

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗ
Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Γλωσσολογίας

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ*

Ἦδη ἀπὸ τῆς ιδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὁ νόμος ὥρισεν ὅπως, μετὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν πεπραγμένων τῆς πρυτανείας αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Προπρυτάνεως, ὁ νέος Πρύτανης ἐκφωνῇ τὸν καλούμενον πρυτανικὸν λόγον, ἔχοντα ὡς ἀντικείμενον θέμα ἐκ τῆς εἰδικότητος τοῦ λέγοντος. Βαθυτέρα ἔννοια τῆς ἐπιταγῆς τοῦ νόμου εἶναι ὅπως, πλὴν τῆς ἐκθέσεως τῶν ποικίλων πεπραγμένων τῆς Διοικήσεως τοῦ Πανεπιστημίου, ὁ ἡρημένος ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν Καθηγητῶν νέος Πρύτανης προβάλλῃ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου βήματος θέμα, δι' οὗ νὰ δεικνύται, κατὰ τὸ δυνατόν, ἡ ἐν τῷ Ἰδρύματι συντελουμένη πρόοδος τῶν ἐν αὐτῷ θεραπευομένων ἐπιστημῶν.

Εἶναι προφανὲς ὅτι διὰ τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης τοῦ νόμου ὁ Πρύτανης ἐκάστου ἔτους περιβάλλεται, σὺν τοῖς ἄλλοις, διὰ τῆς ὑψηλῆς τιμῆς τῆς ἀποδείξεως τῆς ἐπιστημονικῆς εὐρωστίας καὶ τῆς ἐνημερότητος μεθ' ἧς τὸ σεμνὸν τοῦτο Ἰδρυμα κινεῖται, δι' ὃ καὶ ἐκφράζω τὴν βαθυτάτην μου εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς συναδέλφους, οἵτινες διὰ τῆς ψήφου αὐτῶν μοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἀναλάβω τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκπροσωπήσω τὸ Πανεπιστήμιον κατὰ τὸν διανυόμενον ἐνιαυτόν.

Εἰδικότης μου εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς γλώσσης καὶ δὴ καὶ ἡ ἔρευνα καὶ ἡ διδασκαλία τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι σήμερον. Ἡ μοῖρα ἠθέλησεν ὥστε κατὰ ἐξαιρετικὴν προνομίαν ἡ γλώσσα ἡμῶν νὰ ζῇ εἰς τὰ στόματα καὶ τὴν ψυχὴν τῶν λαλούντων αὐτὴν κατ' ἀδιάκοπον γραπτὴν καὶ προφορικὴν παράδοσιν ἐπὶ τέσσαρας ἡδη χιλιετηρίδας. Ὅχι δὲ μόνον αὐτὸ ἀλλὰ ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα ἠυμοίρησε

* Πρυτανικὸς λόγος ἐκφωνηθεὶς τὴν 8ην Μαΐου 1964 ἐν τῇ Μεγάλῃ Αἰθούσῃ τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

νὰ καλλιεργηθῇ ἐνωρὶς ὑπὸ ἐξόχων ἀνθρωπίνων πνευμάτων καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τελειότητος ὥστε αὕτη νὰ ἀναγνωρίζηται ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὡς ἀξία νὰ λαληθῇ ὑπὸ τῶν Θεῶν. Καὶ σήμερον δὲ μεγάλοι ἐρευνῆται τῆς ἐξελίξεως τῆς γλώσσης τοῦ ἀνθρώπου, ἀναγνωρίζουσι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς τὴν ἀναμφισβητήτως τελειοτάτην ἐκ πασῶν τῶν γλωσσῶν τοῦ κόσμου.

Ἡ πρῶτος χρησιμοποίησις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ τῶν μεγάλων κλασσικῶν τῆς ἀρχαιότητος συνετέλεσεν ὥστε αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐχόμεναι τῆς ἐθνικῆς πνευματικῆς παραδόσεως, νὰ θεωροῦν πάντοτε ὡς τὸ ἀνώτατον ἐφικτὸν γλωσσικὸν ἰδεῶδες τὴν ἀνυπέρβλητον ἔκφρασιν τῶν χρόνων τῆς μεγάλης ἀκμῆς.

Αὐτοὺς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον γραπτὴ καὶ προφορικὴ παράδοσις τῆς γλώσσης εὐρίσκοντο κατ' ἀδιάκοπον συνέχειαν ὑπὸ ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν, ταῦθ' ὅπερ ἐξασφάλισεν τὴν ἀθανασίαν καὶ ἐπιβίωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅλας τὰς γλώσσας τῶν προϊστορικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐκείνων λαῶν τῆς ἀρχαιότητος, μεθ' ὧν οἱ Ἕλληνες ἤλθον εἰς ἐπαφὴν.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ τὸ γόητρον τῆς παραδόσεως ὑπῆρξεν ὁ μέγας μαγνήτης, ὅστις εἴλκυσε τοὺς λογίους τῆς ἐποχῆς νὰ χρησιμοποιήσουν ἄφθονα στοιχεῖα τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ τοῦ παρελθόντος, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς παιδείας καὶ τῶν ἄλλων μορφωτικῶν παραγόντων τοῦ ἀναγεννηθέντος Ἑθνικοῦ ἐφρονημάτισαν γλωσσικῶς τὴν συνειδήσιν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.

Ὅλα τὰ ἀπεριορίστου ἐκτάσεως παραδοσιακὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα εἰσῆλθον καὶ εἰσέρχονται καθημερινῶς εἰς τὴν κοινὴν ἔκφρασιν εἴτε προσαρμόζονται εἰς τὰ διάφορα συστήματα τοῦ νεοελληνικοῦ λόγου εἴτε ἐπιβάλλουν μὲ τὸ ἱστορικὸν τῶν δικαίωμα τὰ συστήματά των εἰς τὴν λαϊκὴν ἔκφρασιν.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἐκ τῆς διηνεκοῦς αὐτῆς ἐπαφῆς προφορικῆς καὶ γραπτῆς παραδόσεως ἔλαβον καὶ λαμβάνουν χώραν γλωσσικαὶ ἐξελίξεις, τὰς ὁποίας εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ παρακολουθῇ καὶ νὰ ἐρμηνεύῃ ἡ ἐπιστήμη, τὴν ὁποίαν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἐκπροσωπῶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον.

Αἱ ἐξελίξεις αὗται ὅμως συγκεντρώνουν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ εὐρύτερου κοινοῦ τὸ ὁποῖον, ἐνεκα κυρίως τῆς δξείας περὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα συζητήσεως τοῦ παρελθόντος, παροδηγεῖται νὰ πιστεύῃ ὅτι ὑποχρεούμεθα νὰ χρησιμοποιῶμεν δύο ξένας πρὸς ἀλλήλας γλώσσας, ἐν ᾗ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια εἶναι ὅτι εὐρίσκονται εἰς ἐπαφὴν καὶ ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν δύο συστήματα τῆς αὐτῆς γλώσσης.

Ὅπως εἶναι φυσικὸν τῆς γλωσσικῆς αὐτῆς δραστηριότητος καὶ ἐξελίξεως μετέχει καὶ τὸ καθόλου μορφολογικὸν σύστημα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ ὁποίου εἶναι εἰλημμένον τὸ θέμα τῆς σημερινῆς μου ὁμιλίας.

Αἱ μορφολογικαὶ ἐξελίξεις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὰς ὁποίας πρόκειται νὰ ἀναπτύξω εἰς τὸν πρυτανικὸν λόγον, ἀφοροῦν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὀνόματος. Ἐξέλεξα ἐπίτηδες τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἐκ τοῦ ὅλου συστήματος τῆς ἑλληνικῆς μορφολογίας, ὥς ἀμεσώτερον προσιτὴν καὶ γνώριμον καὶ κατὰ ταῦτα κατάλληλον ὅπως ἐντὸς τῶν στενῶν χρονικῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα τίθενται εἰς τὴν διάθεσίν μου, καταστήσω σαφῆ τὸν θανμάσιον τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον προφορικὴ καὶ γραπτὴ γλωσσικὴ παράδοσις συνεδυσάσθησαν εἰς τὸ αἶσθημα τοῦ συγχρόνου ἑλληνισμοῦ.

Ὅτι ἰσχύει προκειμένου περὶ τοῦ συστήματος τοῦ ὀνόματος, ἰσχύει βεβαίως προκειμένου καὶ περὶ τῶν ἄλλων στοιχείων τῆς δομῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου, διότι τὸ σύστημα τῆς γλώσσης κινεῖται κατὰ μεθοδικὴν κανονικότητα.

Τὸν συγκερασμὸν προφορικῆς καὶ γραπτῆς παραδόσεως ἀναγνωρίζουν ἤδη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν οἱ συζητηταὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, ἐσχάτως μάλιστα διακηρύσσεται πολλαχόθεν ὅτι πλησιάζομεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ποθητὴν « σύνθεσιν ». Ἀντιθέτως δ' ὅμως πρὸς τὴν γενικωτέραν αὐτὴν διαπίστωσιν καὶ τὴν πραγματικὴν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν δίδει ἡ προσεκτικὴ θεώρησις τοῦ συγχρόνου λόγου, ἀντιθέτως δὲ καὶ πρὸς τὴν γραπτὴν χρῆσιν τοῦ συγχρόνου λόγου, ὥς αὕτη ἐμφανίζεται εἰς τὰ κείμενα τῶν ἀπροκαταλήπτων λογίων, τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων κλπ., οἱ θεωρητικοὶ ἐκπρόσωποι τοῦ λεγομένου ἐκπαιδευτικοῦ ἢ ρυθμιστικοῦ δημοτικισμοῦ ἔχονται στερεῶς ἐνὸς κλιτικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ μακροῦ ἔχει ὑπερκεράσει ἡ χρῆσις τῆς γλώσσης.

Ἀπὸ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς πάλιν, οἱ ἐμμένοντες εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τῆς μορφολογίας τῆς λογίας παραδόσεως ἀδυνατοῦν νὰ ἐξεύρουν χώρον εἰς τὸ τυπικὸν τῆς γραμματικῆς τῶν διὰ κλιτικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἀπὸ τὴν προφορικὴν παράδοσιν καὶ ἄνευ τῆς χρήσεως τῶν ὁποίων νοθεύεται ἡ γλωσσικὴ ἔκφρασις τοῦ συγχρόνου βίου.

Δημιουργεῖται λοιπὸν σπουδαιοτάτης σημασίας ζήτημα τόσον ἐπιστημονικῆς ὅσον καὶ γενικώτερον ἐθνικῆς, τὸ ὁποῖον διχάζει τὰς περὶ τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς γνώμας τῶν θεωρουμένων ὥς εἰδικῶν. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη, ἔχουσα βεβαίως τὴν θέσιν της εἰς τὴν περιοχὴν τῆς θεωρητικῆς συζητήσεως, καθίσταται ἐθνικῶς ἐπιζημία, ἀφ' ἧς ἡ μία ἢ ἡ ἄλλη ἄποψις ἐπιβάλλεται περιστασιακῶς εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ σχολείου.

Δὲν θὰ ἔπρεπε δηλονότι τὸ σχολεῖον, θεσμὸς κατ' ἐξοχὴν συντηρητικὸς, νὰ γίνετο τόπος ἐφαρμογῆς τῶν περὶ γλώσσης ἀντιλήψεων τῶν θεωρητικῶν συζητητῶν, διότι αὗται ἐλεγχόμεναι καὶ ἀναθεωρούμεναι διὰ τῆς προόδου τῆς ἐρεῦνης εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιφέρουν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπιβολῆς τῶν οὐσιωδῶς βλάβας εἰς τὴν εὐρυθμὸν λειτουργίαν καὶ τὴν πρόοδον τῆς ἐθνικῆς

παιδείας. Ἡ ἄποψις λ.χ. ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ συνύπαρξις κλιτικῶν στοιχείων τῆς προφορικῆς καὶ τῆς γραπτῆς παραδόσεως καὶ τὸ σχολεῖον καὶ τὸ ἔθνος καθόλου πρέπει νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ γραμματικὸν σύστημα τῆς καθαιρενύσης, ξένον πρὸς τὴν σημερινὴν γλωσσικὴν πραγματικότητα, ὅτι δὲ πρέπει ὅλοι νὰ ἀποδεχθῶμεν ὡς μόνην ἐπιστημονικὴν καὶ ἐθνικὴν λύσιν τὸ ἐπὶ τῆς προφορικῆς παραδόσεως στηριζόμενον γραμματικὸν σύστημα, εἶναι δυνατὸν ἐλεγχομένη ἐπιστημονικῶς νὰ ἀποδειχθῇ εἴτε ὀρθὴ εἴτε ἐσφαλμένη.

Ἡ πολιτεία ἀμφιρρέπουσα ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἐπιστημονικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ζητήματος ἀγεται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἰσοτιμίας τῶν λεγομένων δύο γλωσσῶν, ἥτοι τῆς λεγομένης καθαιρενύσης καὶ τῆς λεγομένης δημοτικῆς.

Ἄς μὴ ἀπατώμεθα δέ· ἀναγνώρισις τῆς α' ἢ τῆς β' σημαίνει κυρίως ἀναγνώρισιν τοῦ α' ἢ τοῦ β' γραμματικοῦ συστήματος, διότι μετὰ τὰς ἐπελθούσας μεγάλας ἐξελίξεις εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, ὁ περὶ τοῦτο ἀγὼν συνίσταται εἰς τὴν διαφωνίαν περὶ τὴν ἐπιβολὴν γραμματικῶν τινῶν τύπων, πέριξ τῶν ὁποίων ἔχουν συγκεντρωθῇ οἱ ἀδιάλλακτοι καὶ πυργώνουν τὰ συστήματά των.

Παραμένει λοιπὸν πάντοτε σημεῖον ἀντιλεγόμενον καὶ ἔχον ἀνάγκην ἐπιστημονικῆς διαφωτίσεως καὶ ἱστορικῆς φυλοκρινήσεως τὸ ζήτημα τῆς συγχρόνου γραμματικῆς μορφολογίας. Πρόκειται περὶ καθαῶς τεχνικοῦ ζητήματος, διὰ τὴν διευκρίνησιν τοῦ ὁποίου πρέπει τὰ παραμερίσουν αἱ γλωσσικαὶ προκαταλήψεις, πρέπει δηλαδὴ νὰ παύσωμεν νὰ θεωρῶμεν τοῦτο ὡς πρόβλημα δημοτικῆς καὶ καθαιρενύσης καὶ νὰ τὸ κρίνωμεν ὡς πρόβλημα καθαῶς συστηματικόν.

Ἡ θέσις τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ὑποστηρίζωμεν σήμερον ἐνταῦθα εἶναι ὅτι τὸ μορφολογικὸν σύστημα τοῦ συγχρόνου ὀνόματος εἶναι βεβαίως προῖον ἐπαφῆς προφορικῆς καὶ λογίας παραδόσεως, ἀλλὰ εἶναι καταληκτικὸν ἀποτέλεσμα μὲ ὀργανικὴν αὐστηρότητα καὶ ὄχι, ὡς συνηθίζεται νὰ ὑποστηρίζεται, ἀνόργανος δῆθεν ἀνάμειξις ἑτεροκλίτων στοιχείων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι προῖον ἱστορικῆς ἐξελίξεως, τοῦ ὁποίου τὴν δυναμικότητα οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀμφισβητήσῃ.

Τοῦτο θὰ καταστῇ φανερόν, ἂν τοποθετήσωμεν ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπιστημονικὴν θεώρησιν τὰ συστήματα τῶν ὀνομάτων τῆς γλώσσης ἡμῶν, τὰ ὁποῖα ἐπάλαισαν διὰ νὰ καταλήξουν εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν.

Εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ συγχρόνου μορφολογικοῦ συστήματος τῶν ὀνομάτων συνετέλεσαν ἀπαραγνώριστοι ἱστορικοὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλεται νὰ μὴ παρορῶνται κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν χρηστικῶν γραμματικῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως πρέπει νὰ τίθενται ὡς βάσις καὶ προϋπὸθεσις διὰ τὴν σύνταξιν αὐτῶν.

Πρέπει μάλιστα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν ἐπὶ μιᾷ συνήθους ἐπιστημονικῆς πλάνης. Οἱ συντάκται τῶν καλουμένων γραμματικῶν τῆς δημοτικῆς τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων ἀκολουθοῦν δύο ὁδοὺς εἰς τὴν κατάταξιν τῶν ὀνομάτων.

1) Οἱ μὲν ὀρῳόμενοι ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς παρατηρήσεως τῆς ἐπικρατήσεως ἐννοίας τοῦ γένους εἰς τὸ κλιτικόν μας σύστημα, κατατάσσουν τὰ ὀνόματα εἰς τρεῖς κλίσεις, α' κλίσις ἄρσενικά, β' κλίσις θηλυκὰ καὶ γ' κλίσις οὐδέτερα ἀναγκαζόμενοι νὰ ὑποδιαιοῦν τὴν κατάταξιν ταύτην εἰς πλείστας κατηγορίας καὶ τάξεις ὀνομάτων.

2) Ἄλλοι πρακτικώτεροι ἐπιχειροῦν τὴν κατάταξιν κατὰ κλίσεις, ἐπιδιώκοντες δὲ τὴν προβολὴν τῆς λαϊκῆς μορφολογίας ἐπιφέρουν μεγάλην σύγχυσιν.

Τόσον οἱ μὲν ὅσον καὶ οἱ δέ, ἀδυνατοῦντες νὰ τοποθετήσουν ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τῆς κατατάξεως τῶν τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν παραδοσιακῶν κλιτικῶν στοιχείων, τὰ ὅποια πλημυρίζουν τὸν καθημερινὸν λόγον, ἀναγκάζονται νὰ πλουτίζουν τὰς κατηγορίας τῶν κλίσεων μὲ τύπους ὀνομάτων, τὰ ὅποια χαρακτηρίζουν ὡς ἀρχαῖα, ἀρχαϊόκλιτα κτλ. Τί εἶδους ὅμως ἀρχαῖα καὶ ἀρχαϊόκλιτα ὀνόματα εἶναι αὐτά, ὅταν τὰ χρησιμοποιῶμεν σήμερον φυσικῶς καὶ ἀβιάστως ὅχι μόνον εἰς τὸν γραπτὸν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν προφορικόν μας λόγον;

Εἶναι προφανές ὅτι κάθε στοιχεῖον κλιτικόν, τὸ ὅποιον γίνεται ἀποδεκτὸν ἀπὸ τὸ γλωσσικόν μας αἴσθημα καὶ χρησιμοποιεῖται σήμερον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρίζεται ὡς ἀρχαῖον, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναγνωρίζεται ὡς στοιχεῖον καὶ κτῆμα τῆς συγχρόνου γλώσσης.

Διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀντίληψιν τῶν ἐπελθουσῶν μεταβολῶν εἰς τὴν κλίσιν τῶν ὀνομάτων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν ἀρκεῖ νὰ δυνάμεθα νὰ ἐπιστημάνωμεν μόνον ἀπλῶς τὴν μεταβολὴν τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν αἱ διάφοροι καταλήξεις τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ δυνάμεθα νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὴν μεταβολὴν τῶν ἐσωτερικῶν σχέσεων τῶν μερῶν τοῦ συστήματος τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ τρόπου ὀργανώσεως αὐτῶν. Τοῦτο δὲ διότι διὰ τοῦ ὅρου σύστημα τοῦ ὀνόματος νοοῦμεν τὸ σύνολον ἐκεῖνο τῶν ἀλληλεγγύων στοιχείων νὰ ὅποια εἴτε σχετίζονται στενῶς, εἴτε ἀντιτίθενται μετὰ τῶν καὶ τὰ ὅποια μόνον διὰ τῆς ἐν συνόλῳ ὑπάρξεώς των λαμβάνουσι τὴν ταυτότητα καὶ τὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν αὐτῶν.

Ὅταν εὗρισκώμεθα ἐνώπιον δύο κλιτικῶν συστημάτων μιᾷ καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἱεράρχησις τῶν στοιχείων τῶν δύο αὐτῶν συστημάτων εἶναι διάφορος, ἔστω καὶ ἂν τὰ συστήματα αὐτὰ ἀνῃκουν εἰς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν. Διὰ τοῦ παραλληλισμοῦ καὶ τῆς συγκρίσεως καθίστανται ἔμφανεις αἱ ὁμοιότητες καὶ αἱ διαφοραὶ, ἀκόμη δὲ σπουδαιότερον καθίστανται ἔμφανεις καὶ προβάλλονται αἱ τάσεις καὶ τὰ σπερματικά ἐκεῖνα

φαινόμενα, τὰ ὁποῖα προαγγέλλουν μίαν δυνατὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν. Ἡ συνήθης ἱστορικὴ ἔρευνα παρορᾷ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὑπολανθάνοντα συνήθως.

Ἡ ἐξέτασις τοῦ κλιτικοῦ συστήματος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς προβάλλει ἱεραρχικὴν διάρθρωσιν καθ' ἣν εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ ἀριθμοῦ, πρωταρχικῆς σημασίας διὰ τὴν συγχρονικὴν μόνον κατάστασιν, ὑπάγεται ἡ κατηγορία τοῦ γένους καὶ ὑπ' αὐτὴν ἡ κατηγορία τῶν πτώσεων. Ἡ κατηγορία τοῦ ἀριθμοῦ, κοινὴ ἄλλως εἰς τε τὸ ὄνομα καὶ τὸ ρῆμα, δὲν βαρύνει αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ κλιτικοῦ συστήματος, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ κατηγορία τοῦ γένους καὶ ἡ κατηγορία τῆς πτώσεως ἀποτελοῦν πρωταρχικὸν παράγοντα τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ.

Διάφορος εἶναι ὁ τρόπος συμμετοχῆς τῶν ἐπὶ μέρους πτώσεων εἰς τὴν ἔνδειξιν τοῦ γένους.

Τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶναι τελείως ἀρνητικαί, ἄλλαι δηλώνουν ἐν μέρει τὸ γένος, ἄλλαι δὲ ἀπολύτως. Αἱ δοτικαὶ λ. χ. *ἄνθρωπῳ, ζῳῳ, ἀρσενικὸν* ἢ *πρῶτῃ, οὐδέτερον* ἢ *δευτέρῃ* δὲν δηλώνουν τὸ γένος, εἶναι ὡς λέγομεν ἀρνητικαί, ὡς ἐπίσης ἀρνητικαὶ εἶναι αἱ γενικαὶ *ταμίῳ, σημείῳ*, ἐνῶ αἱ ὀνομαστικαὶ *ἰχθύς, δρυς, ὄρνις, πόλις* δὲν εἶναι μὲν δυνατὸν νὰ εἶναι οὐδέτερα, εἶναι δ' ὅμως δυνατὸν νὰ εἶναι ἀρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ, ἥτοι δηλοῦν ἐν μέρει μόνον τὸ γένος καὶ τέλος αἱ ὀνομαστικαὶ *ταμίας* καὶ *σῶμα* δηλοῦν ἀπολύτως τὸ γένος, διότι ἡ πρῶτη εἶναι ἀναμφισβητήτως ἀρσενικοῦ καὶ ἡ ἄλλη οὐδέτερου γένους. Ὅθεν βασιζόμενοι εἰς τὴν θετικὴν καὶ ἀρνητικὴν σχέσιν γένους καὶ πτώσεων καθορίζομεν διάκρισιν ἐνδείξεως γένους ἔναντι μὴ ἐνδείξεως αὐτοῦ, ἥτοι κατηγορίαν γένους, μὴ γένους.

Βασικὸν χαρακτηρισμὸν τῆς κατηγορίας γένους διὰ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν σύστημα εἶναι ἡ διάκρισις ἐμψύχου: ἀψύχου, ἢ διὰ νὰ ἀποφυγῶμεν σύγχυσιν διὰ τῶν ὄρων τούτων λογικοῦ καὶ γραμματικοῦ γένους, οὐδετέρου ἔναντι μὴ οὐδετέρου.

Ἡ περαιτέρω διαφοροποίησις τοῦ μὴ οὐδετέρου εἰς ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν εἶναι δευτερευούσης σημασίας διὰ τὸ σύστημα αὐτὸ τοῦτο τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, εἰ καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπέβη εἰς ἐκ τῶν σημαντικωτέρων παραγόντων τῆς μετέπειτα ἐξελίξεως τοῦ ὅλου συστήματος. Ἀρνητικὰ στοιχεῖα ὡς πρὸς τὸ γένος εἶναι: 1) Ὁ δυνάμεις ἀριθμός, ὅστις διὰ τῶν δύο μόνον μορφολογικῶς διακρινομένων τύπων αὐτοῦ (ὀνομαστικῆ - μὴ ὀνομαστικῆ) ἵσταται καὶ ἄλλως εἰς τὸ περιθώριον τοῦ συστήματος. Ἀμφότεροι οἱ τύποι αὐτοῦ εἶναι κοινοὶ καὶ διὰ τὰ τρία γένη, *χώρα, χώραν, ὀπλίτα, ὀπλίταιν, ἱππῳ, ἱπποιν, νῆσω, νῆσῳιν, παιδίῳ, παιδίῳιν* κτλ. 2) Ἡ δοτικὴ τόσσον τοῦ ἐνικοῦ ὅσον καὶ τοῦ πληθυντικοῦ συμφωνεῖ μετὰ τοῦ δυϊκοῦ, μὴ παρέχουσα καὶ αὕτη τὴν διάκρισιν γένους. 3) Ἡ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ *ποιητῶν, ὁδῶν, γυναικῶν, πτηνῶν*. Ἡ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ ὅτε μὲν μετέχει εἰς τὴν διάκρισιν γένους, ὅτε δὲ οὐχί.

Πᾶσαι αἱ λοιπαὶ περιπτώσεις μετέχουσι τῆς κατηγορίας, ἣν ἐξαπακκε-
ρίσαμεν ὡς βασικήν, μὲ διάφορον βαθμὸν συμμετοχῆς κατὰ ἀριθμοὺς καὶ
πτώσεις. Ὁ πληθυντικὸς ἐμφανίζει ἐνιαῖον σύστημα, διαφοροποιούμενος
ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον διὰ τῆς διχοτομήσεως γένος: μὴ γένος. Ἐναντι-
τῶν πτώσεων γενική, δοτική, αἰτινες ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, εἶναι ἀρηνητικάι
(μὴ γένος), αἱ λοιπαί, ὀνομαστική, αἰτιατική, κλητική διαφοροποιοῦνται
μόνον ὡς ἐμψυχον ἔναντι ἀψύχου, οὐδεμία δὲ ἐπὶ μέρους διαφοροποιήσεις
αὐτῶν ἐπιτυγχάνεται: *χώραι, χώρας, ἀλλὰ καὶ πολῖται, πολίτας, δρόμοι,
δρόμους, ἀλλὰ καὶ ὁδοί, ὁδούς, ἄνδρες, ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, γυναῖκας*
κτλ. ἔναντι ὀνομαστικῆς-αἰτιατικῆς οὐδετέρου, *δάση, ζῶα, πελάγη, σώματα*
κτλ. Εἰς τὸν ἐνικὸν ἡ ὀνομαστικὴ-αἰτιατικὴ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν κατη-
γορίαν τοῦ γένους, τὸ ὅποιον, ὡς εἵπομεν, ἔχει προκειμένου περὶ τῆς
ἀρχαίας ἐλληνικῆς βασικὴν τὴν διαίρεσιν ἐμψύχου καὶ ἀψύχου ἢ ἄλλως
οὐδετέρου ἔναντι μὴ οὐδετέρου. Ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐμψύχου ἐν
τούτοις ἐμφανίζει εἰς τὰ λεγόμενα πρωτόκλιτα ὀνόματα περίπτωσιν διαφο-
ροποιήσεως εἰς ἀρσενικὸν καὶ θηλυκόν, *χαρά, νίκη* θηλυκά, *νικητής, ταμίας*
ἀρσενικά. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ ὀνόματα τοῦ τύπου τούτου
(κλίσις α') ἔχουν μόνον ἐμψυχον γένος, τοῦ ἀψύχου μὴ ἐμφανίζοντος τοιαύ-
την κλίσιν. Εἰς τὴν μόνην δηλονότι περίπτωσιν ἔνθα ἐπετεύχθη ἡ διαφορο-
ποίησις τοῦ ἐμψύχου γένους, ἡ δεσπόζουσα τοῦ ἀρχαίου κλιτικοῦ συστήμα-
τος διάκρισις τοῦ ὀνόματος εἰς ἐμψυχον: ἀψυχον ἔλλειπεν.

Ἡ γενικὴ γενικῶς μὲν ἐμφανίζει τὴν διάκρισιν γένους, τμήμα ὅμως
ταύτης παρουσιάζει ἀντίθεσιν θηλυκοῦ: μὴ θηλυκοῦ, ἥτοι ἀντίθεσιν ἡ
ὁποία εἶναι παντελῶς μοναδικὴ καὶ ἔκτος τοῦ ὅλου συστήματος* *χαρὰς, τιμῆς,
ταμίου, νικητοῦ*.

Κατὰ ταῦτα ὁ ἐνικὸς πέρα τῆς βασικῆς διχοτομήσεως γένος: μὴ γένος
ἐμφανίζει δύο νέα ὑποσυστήματα:

1) Περαιτέρω διάκρισιν τοῦ ἐμψύχου εἰς ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν (ὀνο-
μαστική), 2) Νέαν διάκρισιν θηλυκόν: μὴ θηλυκόν (γενική), ἥτις
εὐρίσκεται ἔκτος τῆς διακρίσεως τοῦ ὅλου συστήματος εἰς ἐμψυχα: ἀψυχα.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν σχέσεων γένους καὶ πτώσεων
ἀποδίδομεν τὴν λεγομένην τάσιν πρὸς ἀπλούστευσιν ἀριθμοῦ καὶ πτώσεων
εἰς τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια δὲν μετέχουν τῆς ἐνδείξεως τοῦ γένους. Ὁ
δυϊκὸς ἐξαφανίζεται, ὡσαύτως ἡ δοτικὴ, ὡσαύτως ἡ γενικὴ πληθυντικοῦ. Ἡ
γενικὴ ἐνικοῦ μετέχουσα ἔστω καὶ ἐν μέρει τῆς κατηγορίας τοῦ γένους παρ-
μένει καὶ λαμβάνει περαιτέρω πρωτεύουσαν σημασίαν διὰ τὸ ὅλον σύστημα.

Οὕτως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν δοτικὴν, ἥτις, ἐξαφανιζομένη καὶ εἰς
τοὺς δύο ἀριθμούς, καθίσταται νεκρὸν πλέον στοιχεῖον, ἡ γενικὴ πληθυντι-
κοῦ ἐπανέρχεται εἰς χῆρσιν ἐκ τοῦ ἐνικοῦ ἄλλ' ὑπὸ μορφῇ τοιαύτην, ὥστε νὰ
διακρίνεται πλέον καὶ ἐν αὐτῇ τὸ ἐμψυχον τοῦ ἀψύχου. Ἡ γενικὴ πληθυν-

τικοῦ δηλονότι πρέπει νὰ ἐνεφανίσθῃ ἐκ νέου εἰς τὸ προφορικὸν σύστημα, εἰς ὃ,τι καλοῦμεν περιττοσυλλάβους πληθυντικούς π.χ. *τῶν μαγὰδων, τῶν πατεράδων* κτλ. ἔναντι *τῶν σωμάτων, τῶν φώτων* κτλ.

Ἐν συνεχείᾳ διὰ τῆς συνεχοῦς ἐπαφῆς πρὸς τὴν γραπτὴν παράδοσιν ἡ γενικὴ πληθυντικὸς ἐνισχύθη καὶ ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀπεριορίστου ἐκτάσεως γραπτὴν καὶ προφορικὴν χρῆσιν τὴν ὁποίαν ἔχει σήμερον.

Ἐρχόμεθα νῦν ἐγγύτερον εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ νεοελληνικοῦ συστήματος. Ὅ,τι καλοῦμεν σύστημα τῆς νέας ἑλληνικῆς, διακρίνομεν εἰς δύο: τὸ παλαιότερον, ὅπερ ἀντιπροσωπεύει τὴν προφορικὴν ἐξέλιξιν καὶ τὸ νεώτερον, τὸ ὁποῖον προῆλθε διὰ περαιτέρω ἐξελίξεως τοῦ πρώτου ἐκ τῆς στενῆς ἐπαφῆς καὶ συγχωνεύσεως στοιχείων, πηγὴ τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ καθαρεύουσα.

Τὴν σχέσιν δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης νοοῦμεν ὡς γλωσσολογικὸν δανεισμόν, ὅστις, πέρα τῶν ἀπαιτουμένων πολιτιστικῶν προϋποθέσεων (γότηρον, συνεχῆς ἐπαφὴ κτλ.), ἀπαιτεῖ καὶ στοιχεῖα ἐν τῷ συστήματι, ἐπιτρέποντα τὴν ἀποδοχὴν καὶ ἐνσωμάτωσιν τοῦ δανειζομένου στοιχείου.

Ἡ θέσις τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζομεν τοποθετεῖ τὴν σχέσιν δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης, ὅχι πλέον εἰς τὸν λεξιλογικὸν δανεισμόν, τὸν ὁποῖον ἀπεδέχθη κατ' ἀνάγκην καὶ ὁ ἐκπαιδευτικὸς δημοτικισμός, ἀλλ' εἰς τὸ βαθύτερον καὶ οὐσιώδες στοιχεῖον τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κλιτικοῦ συστήματος τῆς μὲν ἐπὶ τῆς δέ. Τὴν σχέσιν ταύτην νοοῦμεν ὡς σχέσιν δύο διαφόρων συστημάτων, τὰ ὁποῖα ἐφ' ὅσον ἀνῆκουν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν δὲν εἶναι ξένα πρὸς ἄλληλα, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ τὸν τρόπον διαρθρώσεως τῶν κατηγοριῶν καὶ τῶν ἱεραρχιῶν τῶν ἐπιτυγχάνεται οὐχὶ διὰ τῶν αὐτῶν μέσων καὶ τοῦ αὐτοῦ τρόπου.

Ἡ ἀληθὴς σημασίᾳ τοῦ ἂν ἀποτελοῦν ζῶντα στοιχεῖα τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς τὰ παλαιότερα κυρίως προτεινόμενα καὶ χρησιμοποιηθέντα εἰς τὸν ποιητικὸν κυρίως λόγον, *ἡ ὁδός, τῆς ὁδός, ἡ εἴσοδος, τῆς εἴσοδος ἢ ἡ ὁδός, τῆς ὁδοῦ, ἡ εἴσοδος, τῆς εἰσόδου* ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ὀδηγεῖ εἰς διάφορον ταξινομήσιν τοῦ συστήματος τῆς νέας ἑλληνικῆς. Καθ' ἡμᾶς τὰ δύο συστήματα δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης ἔνεκα τῆς συνεχοῦς ἐπαφῆς ἔλαβον μεταξύ των τὴν σχέσιν δανειζομένου (δημοτικῆ) - δανειζόντος (καθαρεύουσα), ἥτις ὠδήγησεν εἰς περαιτέρω ἀναμόρφωσιν τοῦ κλιτικοῦ συστήματος τῆς δημοτικῆς.

Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης ἀπὸ ἀρχαίας εἰς νέαν, καὶ μετὰ τὴν ἀποβολὴν ἀπὸ τοῦ κλιτικοῦ συστήματος τοῦ ὀνόματος ὅλων ἐκείνων τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν δηλωτικὰ τοῦ γένους, ὡς εἶναι ὁ δυνικός ἀριθμός, ἡ δοτική, ἡ γενική πληθυντικοῦ καὶ ἐν μέρει ἡ γενικὴ ἐνικοῦ, ἡ ἐννοια τοῦ γένους ἐξήρθη καὶ ἐθεωρήθη ὡς διέπουσα τὴν καθόλου κλίσιν τοῦ νεοελληνικοῦ ὀνόματος διὰ τῆς αὐστηρᾶς διακρίσεως εἰς ἀρσενικὸν - θηλυ-

κὸν - οὐδέτερον. Ἡ διάκρισις ἐμφανίζεται κυρίως εἰς τὴν ὀνομαστικὴν ἔναντι τῆς γενικῆς ἐνικοῦ μετὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν καταλήξεων: παρουσία -ς (διὰ τὰ ἀρσενικά π.χ. *πατέρας*): ἀπουσία -ς (διὰ τὰ θηλυκὰ π.χ. *μητέρα*) εἰς τὴν ὀνομαστικὴν καὶ ἀντιθέτως ἀπουσία -ς (διὰ τὰ ἀρσενικά π.χ. *πατέρα*): παρουσία -ς (διὰ τὰ θηλυκὰ π.χ. *μητέρας*) εἰς τὴν γενικὴν. Τὸ οὐδέτερον διὰ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτοῦ καταλήξεων ἴσταιται ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἤδη ἐποχῆς κατὰ μέρος. Ἡ διάκρισις αὕτη ἔπρεπε βεβαίως κατ' ἐπιστήμην θεωρουμένη νὰ κριθῇ ὡς τάσις δυνατῆς ἐξελίξεως τοῦ νεοελληνικοῦ συστήματος, πράγματι δὲ ὡς τάσιν ἐξαρκητοῖσεν αὐτὴν ὁ καθηγητὴς W. Meyer, ὅστις πρῶτος, ὅσον γνωρίζω, διεπίστωσε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα τὴν ἑξαρσίαν τῆς σημασίας τοῦ γένους εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν. Ὀλίγον βραδύτερον, τὸ 1895, ὁ καθηγητὴς A. Thumb, στηριχθεὶς ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως ταύτης, κατέταξεν εἰς τὸ ἔργον του *Handbuch der neugriechischen Volkssprache* νὰ δνόμενα τῆς νέας ἑλληνικῆς εἰς ἀρσενικά, θηλυκὰ καὶ οὐδέτερα, τοῦτον δὲ ἠκολούθησαν ἔκτοτε διάφοροι συντάκται νεοελληνικῶν γραμματικῶν, ἡμέτεροι καὶ ξένοι.

Τὴν ἐξέλιξιν ἐν τούτοις τοῦ νεοελληνικοῦ συστήματος πρὸς τὴν προοιωνιζομένην ἐκ τῆς κατηγορίας τοῦ γένους κατεύθυνσιν ἀνέστειλεν ἡ ἐπαφὴ πρὸς τὴν λογίαν παράδοσιν.

Σοβαρὸν πρόβλημα τῆς μορφολογίας τῶν ὀνομάτων τῆς νέας ἑλληνικῆς ἀπετέλουν διὰ τοὺς ἐρευνητὰς τὰ θηλυκὰ εἰς -ος· ἀποδοχὴ τῶν ὀνομάτων τούτων εἰς τὴν νεοελληνικὴν κλίσιν ἀπετέλει παράβασιν τῆς διακρίσεως ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ: ὁ *ἄνθρωπος*, ὁ *δρόμος*, ἀλλὰ καὶ ἡ *ὁδός*, ἡ *νῆσος*, διὸ καὶ ἐπροτάθη ἡ βιαία προσαρμογὴ τούτων εἰς τὸν προφορικῶς παραδεδομένον τύπον ὀνομάτων εἰς -ω -ως (ἡ *Φρόσω*, τῆς *Φρόσως*), εἰς τὸν ὁποῖον τὸ θηλυκὸν γένος εἶναι ἀπολύτως ἐμφανές: ἡ *ὁδὸ τῆς ὁδός*, ἡ *Αἰδηφὸ τῆς Αἰδηφός* κλπ. Πρὸς τὴν βιαίαν ὅμως ταύτην προσαρμογὴν ἐπάλαισεν ἀποτελεσματικῶς ἡ κοινὴ χρῆσις καὶ ἡ αὔξουσα ἐπίδοσις τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων εἰς -ος· *εἰσόδος*, *ἐξόδος*, *ἄνοδος*, *πρόδος*, *διάμετρος*, *περίμετρος*, *ἄβυσσος*, *λεωφόρος*, *θαλαμηγός* κλπ.

Ἔτερον σημαντικὸν παράγοντα διὰ τὴν διαίρεσιν καὶ κατάταξιν τοῦ νεοελληνικοῦ συστήματος ἀποτελεῖ ἡ πτώσις, στοιχεῖον, ὅπερ δὲν ἔνγχε μέχρι σήμερον τῆς δευτέρας προσοχῆς. Ἐναντι τῶν ἀρσενικῶν εἰς -ος καὶ τοῦ ἄρθρου, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζουσιν κατὰ τὴν κλίσιν τρεῖς μορφολογικῶς δισσελλομένους τύπους τόσον εἰς τὸν ἐνικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸν πληθυντικόν, πάντα τὰ λοιπὰ ἀρσενικά θηλυκὰ καὶ οὐδέτερα ὀνόματα διακρίνουν ἀντιστοίχως μόνον δύο σαφῶς διασσελλομένους μορφολογικῶς τύπους εἰς ἕκαστον τῶν δύο ἀριθμῶν (*πατέρας*: *πατέρα*, *μητέρα*: *μητέρας*, *βουνό*: *βουνοῦ* - *πατέρες*: *πατέρων*, *μητέρες*: *μητέρων*, *βουνά*: *βουνῶν*)· τοὺς τύπους τούτους δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς περισσοτέρας τῶν δύο πτώσεων, ὡς γίνεται συνή-

θως, μόνον ἂν δεχθῶμεν ὥς κριτήριον τὴν συντακτικὴν χρῆσιν, ἥτοι τὴν συνοδεῖαν τοῦ ἄρθρου ἢ τοῦ ἐπιθέτου. Ἡ μορφολογία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐπιτρέπει τὴν ἀποδοχὴν διπτῶτου χαρακτήρος διὰ τὰ ἄνωτέρω ὀνόματα, ὅστις μάλιστα προκειμένου περὶ τοῦ ἐνικοῦ ἐμφανίζει ἀξιόλογον συντακτικὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν γενῶν. Οὕτω προκειμένου περὶ τοῦ ἀρσενικοῦ, ὁ πατέρας τοῦ πατέρα τὸν πατέρα, ὁ τύπος τῆς ὀνομαστικῆς εἶναι ὁ θετικῶς χαρακτηριζόμενος μορφολογικὸς τύπος, ὁ δὲ δεύτερος ὁ ἀρνητικῶς, ἐφ' ὅσον δύναται νὰ συνεκφέρεται συντακτικῶς μετὰ τῶν τύπων τῆς γενικῆς καὶ αἰτιατικῆς τοῦ ἄρθρου. Σύγκρισις πρὸς τὸ θηλυκόν, ἡ μητέρα τῆς μητέρας, τὴν μητέρα καὶ τὸ οὐδέτερον, τὸ βουνὸ τοῦ βουνοῦ, τὸ βουνὸ δίδει ἀντίθετον ἀναλογίαν, ἡ ὁποία μάλιστα ἰσχύει καὶ διὰ τὸν πληθυντικὸν καθόλου: οἱ μητέρες τῶν μητέρων, τὶς μητέρες· τὰ βουνὰ τῶν βουνῶν, τὰ βουνά. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δηλονότι θετικῶς χαρακτηριζόμενος τύπος εἶναι ἡ γενική, ἀρνητικῶς δὲ ὅ,τι καλοῦμεν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν, κλητικὴν. Οὕτως αἱ σχέσεις τῶν πτώσεων ἐμφανίζονται ἐν τῷ ἐνικῷ διὰ μὲν τὸ ἀρσενικὸν ὥς ὀνομαστικὴ ἔναντι μὴ ὀνομαστικῆς, διὰ δὲ τὸ θηλυκὸν καὶ οὐδέτερον ἐνικοῦ ὥς καὶ διὰ τὸν πληθυντικὸν τῶν τριῶν γενῶν ὥς γενικῇ ἔναντι μὴ γενικῆς.

Ὅθεν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κριτηρίου τῆς πτώσεως δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὴν κλίσιν τοῦ νεοελληνικοῦ ὀνόματος εἰς δύο συστήματα: Τριπτῶτον καὶ Δίπτῶτον. Χαρακτηρίζεται δηλονότι τοῦτο ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν αὐστηρὰν διάκρισιν τοῦ γένους ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν πτώσεων.

Τὸ γένος δὲν διέπει εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἀμφότερα τὰ πτωτικά συστήματα. Ἡ δίπτωτος κλίσις ρυθμίζεται ἀπολύτως ἀπὸ τὸ γένος τόσον εἰς τὸν ἐνικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸν πληθυντικόν, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι, ἐνῷ ὁ ἐνικός παρέχει ἀκριβῆ ἔνδειξιν καὶ τῶν τριῶν γενῶν, ὁ πληθυντικὸς διαστέλλει μόνον τὸ οὐδέτερον τοῦ μὴ οὐδετέρου, συνεχίζων οὕτω τὴν παλαιὰν κατάστασιν τοῦ ἀριθμοῦ τούτου ὥς πρὸς τὴν δῆλωσιν τοῦ γένους. Τὰ οὐδέτερα δὲν μετέχουν τῆς τριπτῶτου κλίσεως, ἐνῷ τὰ θηλυκὰ μετέχουν μὲν ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦ ἀντιστοίχου τύπου τῶν τοῦ ἄρθρου. Ἐπὶ πλέον, ἀντιθέτως πρὸς τὴν δίπτωτον κλίσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἡ γενικὴ ἐμφαίνει σαφῶς τὸ ἐκάστοτε γένος, ὁ τύπος τῆς γενικῆς τῶν τριπτῶτων δὲν εἶναι χαρακτηριστικὸς τύπος τοῦ ἀρσενικοῦ (πρβλ. ἀνθρώπου, βουνοῦ), προκειμένου δὲ περὶ τοῦ ἄρθρου, ἐνῷ ἡ αἰτιατικὴ πληθυντικοῦ διαστέλλει τὰ δύο γένη ἀρσενικὸν καὶ θηλυκόν, ἡ ὀνομαστικὴ πληθυντικοῦ εἶναι κοινὴ καὶ εἰς τὰ δύο.

Κατὰ ταῦτα τὰ ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως εἰσερχόμενα στοιχεῖα πρὸς πλήρη ἀφομοιώσιν τῶν εἰς τὸ ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως διαμορφωθὲν νεοελληνικὸν κλιτικὸν σύστημα, δὲν ἀντιμετωπίζουν μόνον τὴν προσαρμογὴν εἰς τὸ γένος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν χαρακτήρα τῆς διπτῶτου ἢ τριπτῶτου κλίσεως.

Εἰς τὴν τρίπτων ταύτην κλίσιν καὶ ἤδη πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν νέων στοιχείων, διαφαίνεται ἡ ἐν σπερματικῇ ὑποστάσει τάσις, ὅπως ἡ σημασία τοῦ γένους λάβη δευτερευούσαν σημασίαν εἰς τὸ σύστημα.

Ἐφ' ὅσον ἡ θέσις τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζομεν ἐνταῦθα παραμένει ἐπιστημονικῶς ἀκλόνητος, θὰ ᾔτο βεβαίως ἔργον καὶ ἐπιστημονικῶς ἐκθετον καὶ ἐθνικῶς ἐπιζήμιον ἢ ἐμμονή, ὅπως τὰ νέα μορφολογικά στοιχεῖα ἀπορρίπτονται ὡς ξένα δῆθεν καὶ διαταράσσοντα τὴν εὐρυθμίαν καὶ κανονικότητα τοῦ νεοελληνικοῦ συστήματος. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἔχουν γίνεи ἤδη ἀποδεκτὰ καὶ ἔχουν ἀφομοιωθῇ πρὸς τὸ ὅλον σύστημα, ἔτι δὲ μᾶλλον ἔχουν συντελέσει εἰς τὴν ἐκ νέου διάρθρωσιν αὐτοῦ διὰ τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως ὑπαρχουσῶν σπερματικῶν καταστάσεων. Τὸ φαινόμενον εὐρίσκεται ἐνώπιόν μας ἐν ἐξελίξει καὶ δυνάμεθα νὰ τὸ κρίνωμεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν. Εἶναι δηλαδὴ προφανές, ὅτι εἰς χρόνους προσφάτους συνετελέσθη γλωσσικὸν φαινόμενον ἔχον ἀντίστροφον ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ συστήματος, τοῦ ὁποίου ἡ δευτερευούσης σημασίας διακρίσις ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ κατέστη διὰ τὸ μετέπειτα σύστημα πρωτεύουσα.

Τὰ λόγια εἰσερχόμενα στοιχεῖα εἶναι τοῦτο μὲν θηλυκὰ εἰς -ος, τοῦτο δὲ σημαντικὸν μέρος ἐκ τῶν στοιχείων τῆς τρίτης κλίσεως, τόσον θηλυκὰ ὅσον καὶ ἀρσενικά.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ θηλυκὰ εἰς -ος, ἥδη περιορισμένης χρήσεως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ, ἔτεινον ἢ νὰ μεταβάλλουν τὸ γένος αὐτῶν, καθιστώμενα ἀρσενικά π.χ. ὁ ἀσπάλαθος, ὁ ἀψινθος, ὁ δοκός, ὁ στενωπός κλπ. ἀντὶ ἡ ἀσπάλαθος, ἡ δοκός κλπ. ἢ νὰ μεταβάλλουν τὸν τύπον αὐτῶν, προσαρμολύμενα εἰς τὰς συνήθεις καταλήξεις τοῦ θηλυκοῦ π.χ. ἡ ἀψινθέα, ἡ κερασέα, ἡ κομαρέα ἀντὶ ἡ ἀψινθος, ἡ κέρασος, ἡ κόμαρος κλπ. Παρὰ ταῦτα ἐπιβιώσις τύπων θηλυκοῦ εἰς -ος μαρτυρεῖται ἤδη ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰ τοπωνύμια.

Ἡ εἰσοδος τῶν θηλυκῶν εἰς -ος κλονίζει βεβαίως τὴν διάκρισιν τοῦ γένους, προσαρμόζεται δ' ὅμως εἰς τὴν ἐτέραν σημαντικὴν διάκρισιν τὴν τοῦ τριπτώτου, εἰς τὸ σύστημα τοῦ ὁποίου, ὡς ἀπεδείξαμεν, ἡ διάκρισις τοῦ γένους εἶναι δευτερευούσης σημασίας.

Εἶναι γνωστὸν εἰς τὸ φαινόμενον τοῦ γλωσσικοῦ δανεισμοῦ ὅτι νέα πράγματα προβάλλουν τὴν ἀπαιτήσιν τῆς δημιουργίας νέας λέξεως. Ἡ ἀφθονία γυναικείων ἐπαγγελμάτων, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς τὸν νεώτερον ἑλληνικὸν βίον, ἐπιφέρει τὴν ἀθρόαν εἰσαγωγὴν καὶ δημιουργίαν θηλυκῶν ὀνομάτων εἰς -ος, δηλούντων ἐπαγγελματικὴν ἐνασχόλησιν : ἡ ἱατρός, ἡ μικροβιολόγος, ἡ φιλόλογος, ἡ τελεῖοφοιτος, ἡ ἡθοποιός, ἡ δακτυλογράφος, ἡ ψυχολόγος, ἡ παιδαγωγός κλπ. Ἀπόδειξις τῆς ἀπολύτου προσαρμολογῆς τῶν ὀνομάτων εἰς -ος εἶναι ὅτι ταῦτα ὄχι μόνον συνεχίζουν ἀρχαίον κληρονομηθὲν λεξι-

λόγιον ἀλλὰ καὶ ἐπιδίδουν εἰς τρόπον ὥστε παρὰ πᾶν ἐπαγγελατικὸν ὄνομα ἄρσενικὸν εἰς -ος νὰ δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀντίστοιχον θηλυκὸν εἰς -ος διαφοροποιούμενον μόνον διὰ τοῦ ἄρθρου. Ἡ συμμετοχὴ τῆς γυναικὸς εἰς τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα ὑπῆρξε βεβαίως σημαντικὸς παράγων εἰς τὴν ἀναβίωσιν καὶ ἐπίδοσιν τῶν θηλυκῶν εἰς -ος, συνετέλεσαν ὅμως πρὸς τοῦτο καὶ ἄλλοι πολιτιστικοὶ λόγοι, οἱ ὅποιοι ἐπήνεγκον τὴν χοῆσιν σημαντικοῦ ἀριθμοῦ ποικίλων προσηγορικῶν θηλυκῶν εἰς -ος: *εἴσοδος, ἔξοδος, κάθοδος, ἄνοδος, δίοδος, πρόσδος, ἐγκύκλιος, ἔρημος, ἄβυσσος, ἀτμάκατος, θαλαμηγός, κιβωτός, λεωφόρος, λαιμητόμος, περὶοδος, σύζυγος* κλπ.

Κατὰ ταῦτα βασικὸν γνώρισμα τῆς νεοελληνικῆς κλίσεως, ὡς αὕτη ἐμφανίζεται, δὲν εἶναι πλέον τὸ γένος καὶ δὴ καὶ ἡ διάκρισις αὐτοῦ εἰς ἄρσενικόν, θηλυκὸν καὶ οὐδέτερον, ἀλλ' ἡ πῶσις καὶ δὴ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πτώσεων. Τὸ γένος ὑπάγεται νῦν ἀπὸ τὴν εὐρύτεραν διὰ τὸ νεοελληνικὸν σύστημα κατηγορίαν τῆς πώσεως.

Τὸ δίπτωτον σύστημα μετὰ τῆς αὐστηρᾶς διακρίσεως τοῦ γένους παραμένει ἀκλόνητον, ἀλλὰ καὶ ἡ τάσις τῆς μὴ διακρίσεως γένους εἰς τὸ τρίπτωτον καθίσταται τῶρα ἀρχή. Πάντα τὰ νέα στοιχεῖα, ὁδός, πόλις κλπ. τείνουν πρὸς τὸ τρίπτωτον σύστημα, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ -ς δὲν δηλοῖ πλέον ἄρσενικόν, ἀλλ' ἀπλῶς ὀνομαστικὴν μὴ διαφοροποιούσαν τὸ γένος.

Τὸν νέον τρόπον συστηματοποιήσεως τῆς νεοελληνικῆς μορφολογίας τοῦ ὀνόματος καθιστᾷ ἐμφανῆ ἡ μὴ εἰσέτι σταθερὰ προσαρμογὴ εἰς τὸ σύστημα ὀνομάτων, οἷον: *πόλις, κυβέρνησις* κλπ. Τὰ ὀνόματα ταῦτα, ἐφ' ὅσον μὲν παρουσιάζουν -ς εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, αὐτομάτως ὑπάγονται εἰς τὴν τρίπτωτον τάξιν τοῦ συστήματος, ἔνθα τὸ γένος δὲν ἐμφαίνεται. Ἐὰν ὅμως ἡ ὀνομαστικὴ τῶν σχηματισθῇ, ὡς *πόλη, κυβέρνηση* κλπ., ὑπάγονται εἰς τὴν δίπτωτον τάξιν μὲ ἐμφανὲς τὸ γνώρισμα τοῦ θηλυκοῦ γένους.

Ἡ οὕτω δημιουργουμένη διττὴ περίπτωσις προσαρμογῆς τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἐπιηρεάζεται ἀπὸ τὴν δυνατότητα ἀνιοχῆς δύο ἄλλων στοιχείων τοῦ κλιτικοῦ συστήματος τῆς λαϊκῆς γλώσσης, ἥτις ἀπὸ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ συστήματος νὰ διατηρηθοῦν εἰς ὅλας τὰς πώσεις πρῶτον ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλαβῶν τῆς ὀνομαστικῆς καὶ δεύτερον νὰ διατηρηθῇ ἀμετάβλητον τὸ καταληκτικὸν αὐτῆς φωνῆεν. Τὴν κίνησιν ταύτην παρέχουν πάντα τὰ ρυθμιζόμενα κατὰ τὸ δίπτωτον σύστημα λαϊκὰ οὐσιαστικά, οἷον ἡ *ξεκούραση* τῆς *ξεκούρασης*, ἡ *τσάκιση* τῆς *τσάκισης*, ἡ *ζάχαρη* τῆς *ζάχαρης*, μὲ πληθυντικὸν οἱ *τσάκισες* οἱ *ζάχαρες*, οἱ *ἀντάμωσες* κλπ. Εἰς τὰ ὀνόματα αὐτὰ ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλαβῶν καὶ τὸ καταληκτικὸν φωνῆεν τῆς ὀνομαστικῆς παραμένουν ἀμετάβλητα, ὅπως ἀμετάβλητος παραμένει ἡ θέσις τοῦ τόνου.

Πρὸς τὸ δίπτωτον τοῦτο σύστημα ἔτεινον νὰ προσαρμοσθῶν τὰ παλαιὰ τριτόκλιτα εἰς -ις -εως· καὶ πράγματι τοιοῦτοτρόπως ἐκινούντο παλαιότερον, ὡς δεικνύουν δημῶδη κείμενα τῶν τελευταίων αἰώνων: ἡ *δύναμη* τῆς *δύνα-*

μης, πληθ. οἱ δύνამες· ἡ δέησις τῆς δέησης, πληθ. οἱ δέησες κλπ., ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ οἱ τύποι οὗτοι καὶ ὑπὸ νεοελλήνων λογοτεχνῶν.

Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀνομάτων εἰς -ις, τὰ ὁποῖα εἰσῆρχοντο εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν ἠϋξήθη ἀπεριορίστως καὶ ἡ δυνατότης προσαρμογῆς εἰς τὸ δίπτωτον σύστημα ἠμποδίσθη ἀπὸ δύο σοβαροῦς παράγοντας. Πρῶτον ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴν-αἰτιατικὴν τοῦ πληθυντικοῦ, ἡ ὁποία δὲν προσηγομόσθη ἀλλ' ἐσχηματίζετο κατὰ τὸ παραδεδομένον τρόπον, ἥτοι ὅχι ὡς ἀπῆται τὸ σύστημα οἱ δύνამες, οἱ δέησες, οἱ γέννησες κλπ., ἀλλὰ οἱ δυνάμεις, δεήσεις, γεννήσεις, εἰδήσεις, κυβερνήσεις, συντάξεις, ἐπαύλεις, ἐπισκέψεις, συγκινήσεις, ὑποθέσεις κλπ. Δεύτερον στοιχεῖον τὸ ὁποῖον ἀπεμάκρυνε τὰ ὀνόματα αὐτὰ ἀπὸ τὸ δίπτωτον σύστημα εἶναι ἡ μεγάλη ἐπίδοσις τῶν γενικῶν πληθυντικῶν: γεννήσεων, εἰδήσεων, κυβερνήσεων, συντάξεων, ὑποθέσεων, ἐπισκέψεων.

Τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἶναι τόσον πολλὰ καὶ τόσον συνήθους χρήσεως εἰς τὸν σύγχρονον λόγον, ὥστε ἐσφαλμένως ἀποκαλοῦνται ὡς ἀρχαϊόκλιτα, διότι ὁ ὅρος δὲν σημαίνει τίποτε καὶ τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἶναι τόσον νεοελληνικά ὅσον καὶ τὰ ὀνόματα οὐρανός, φῶς, ἡμέρα.

Ὁ πληθυντικὸς οὗτος εἰδήσεις γεν. εἰδήσεων, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐξησθένωσε τὴν ὀργανικότητα τοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἀπῆται ἴσον ἀριθμὸν συλλαβῶν εἰς ὅλας τὰς πτώσεις· ἡ γενικὴ εἰδήσεων εἶχε μίαν συλλαβὴν ἐπὶ πλεόν ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴν εἰδήσεις. Ἐδημιουργήθη οὕτω νέα σχέσις περιττοσυλλαβίας, ἡ σχέσις τῆς γενικῆς ἔναντι τῆς ὀνομαστικῆς πληθυντικοῦ. Ἡ σχέσις αὕτη γενικῆς-ὀνομαστικῆς μετεδόθη, ὡς ἦτο φυσικόν, καὶ εἰς τὸν ἐνικόν· ἡ κυβέρνησι τῆς κυβερνήσεως, ἡ κατάστασι τῆς καταστάσεως, ἡ τάξι τῆς τάξεως, τῆς χρήσεως, τῆς φύσεως, τῆς πράξεως κλπ., δηλαδὴ καὶ εἰς τὸν ἐνικόν περιττοσύλλαβος γενικὴ ἔναντι τῆς ὀνομαστικῆς, ἀλλὰ καὶ φωνῆεν εἰς τὴν γενικὴν διάφορον πλεόν ἀπὸ τὸ ληκτικόν φωνῆεν τῆς ὀνομαστικῆς.

Τὸ κρατήσαν νέον τοῦτο σύστημα ἀδιάφορον πρὸς τὴν δῆλωσιν τοῦ γένους, βασίζεται ἐπὶ τῆς σχέσεως τῆς περιττοσυλλαβίας τῆς γενικῆς ἔναντι τῆς ὀνομαστικῆς καὶ κατὰ ταῦτα ἡ δηλωτικὴ τοῦ γένους παρουσία ἢ ἀπουσία -ς εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τὸ ἀφίνει ἀδιάφορον. Ἄν ἴδωμεν ἐγγύτερον τὴν κοινὴν χρῆσιν, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ἡ ἔνσιγμος ὀνομαστικὴ ἔχει ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἐπίδοσιν· ἡ κυβέρνησις ὅχι ἡ κυβέρνησι, ἡ φύσις ὅχι ἡ φύσι, ὁμοίως δὲ ἡ ἔνωσις, ἡ ἐπίσκεψις, ἡ ἑπαυλις, ἡ κίνησις, ἡ παράστασις, ἡ τάξις, ἡ τάσις κλπ. Εἰς τὰ ὀνόματα ταῦτα διακρίνεται σαφῶς ἡ τάσις ἐπικρατήσεως τοῦ τριπτῶτου συστήματος μὲ σαφῇ διάκρισιν ὀνομαστικῆς, γενικῆς, αἰτιατικῆς.

Ἡ κατηγορία τοῦ γένους, ἡ ὁποία ἐπεσημάνθη ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὡς τείνουσα νὰ ἐπιβάλῃ τὸ σύστημά της κατέστη δευ-

τερευούσης σημασίας σύστημα, διότι τὸ τρίπτωτον σύστημα τὸ ὁποῖον ἐπέβαλεν ἡ τάξις τῶν εἰς -ος ὀνομάτων ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν δὲν ποιεῖται μορφολογικὴν διάκρισιν γένους καὶ καθιστᾷ περιττὴν τὴν ἀναγκαιότητα τῆς παρουσίας -ἀπουσίας-ς εἰς τὴν ὀνομαστικὴν πρὸς δῆλωσιν τοῦ γένους.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ ἐνταῦθα διατυπωμένη θεωρία, καθ' ἣν ἡ κατηγορία τῆς πτώσεως ἐπεβλήθη καὶ κατέστησε δευτερευούσης σημασίας τὴν κατηγορίαν τοῦ γένους, ἐπιβάλλει ριζικὴν ἀναθεώρησιν τῆς κατατάξεως τῶν ὀνομάτων τῆς νέας ἑλληνικῆς.

Κυρίαι καὶ Κύριοι,

Ἐπὶ πολλὴν ἤδη ὥραν σὰς ὑπεχρέωσα εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς ἀναπτύξεως ἐνὸς θέματος, τοῦ ὁποῖου αἱ λεπτομέρειαι εἶναι μὲν ἀμέσως προσिताὶ καὶ ἀγαπηταὶ εἰς τοὺς εἰδικούς, ὅχι δ' ὅμως ἴσως καὶ εἰς τὸν κόσμον τῶν ἄλλων εἰδικοτήτων, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν εὐγένειαν νὰ προσέλθῃ καὶ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν σημερινὴν πανεπιστημιακὴν τελετήν. Οἱ μὴ εἰδικοὶ ἀκροαταὶ μου παρακαλοῦνται νὰ κρίνουν καὶ νὰ σταθμίσουν τὴν γενικὴν θέσιν καὶ τὰ συμπεράσματά μου. Ἀπὸ τοὺς εἰδικούς ἀναμένω τὴν δικαίαν κρίσιν τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἀναπτυχθέντων.

Θὰ κατέλθω ἀπὸ τοῦ σεμινοῦ τούτου βήματος εὐτυχῆς, ἂν κατώρθωσα νὰ καταστήσω φανερόν ὅτι, κατ' ἐμὲ κριτὴν καὶ ὑπεύθυνον διδάσκαλον τῆς ἐπιστήμης τῆς γλώσσης, ἡ διδασκαλία ρυθμιστικῆς γραμματικῆς εἰς τὰ σχολεῖα μας εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐρευνῶσαν τὴν σύγχρονον γλωσσικὴν πραγματικὴν ἐπιστήμην, διότι ἡ πραγματικότης ἀντικατοπτρίζει ἀρραγῇ ὀργανικὴν ἐνότητα προφορικῆς καὶ λογίας παραδόσεως. Τὸν δημιουργικὸν παράγοντα, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀπὸ πολλοῦ ἀναμενομένην καὶ ὑπὸ πολλῶν σήμερον ἀναγνωρίζομένην « σύνθεσιν » προφορικῶ καὶ γραπτῶ λόγου, ἀποτελεῖ ὅχι τὸ ἐξωτερικὸν στοιχεῖον τοῦ λεξιλογίου, ὥς συνήθως ὑποστηρίζεται, ἀλλὰ τὸ οὐσιαστικὸν στοιχεῖον τοῦ γραμματικῶ συστήματος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ